

S A Y I 7 • 2 0 0 2

İslâm
Araştırmaları
Dergisi

TURKISH JOURNAL OF ISLAMIC STUDIES

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLÂM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

Dil Devrimi

Tuğrul Şavkay

Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2002, 110 sayfa.

Sayın Şavkay, doktora tezi olarak hazırladığı bu kitapta konuyu üç bölümde ele almıştır. “Türk Dili İçin Süregelen Arayışlar” adlı birinci bölümde daha çok Agah Sırrı Levend’in “Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları” kitabına dayanarak, Türkçe’nin kökenlerine ve onuncu yüzyıldan itibaren başlayıp on üçüncü yüzyılda hızlanan Orta Asya’dan göç sonucunda dilde ortaya çıkan parçalanmaya ve Cumhuriyet dönemi-ne kadar olan arayışlara değinmiştir. “Devrimlere Giriş” adlı ikinci bölümde 1928’de kabul edilen yeni Türk harflerinin öncesindeki hazırlık olaylarını, harflerin kabulü ve uygulanmasını ve 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmasını ele almıştır. “Kemalist Devrimler: Tezler ve Politikalar” adlı üçüncü ve son bölümde, Dil Devriminin ardında yatan milliyetçilik anlayışını ve tarih tezini irdelemiş, Atatürk’ün hayatta olduğu sürede gerçekleşen üç dil kurultayının ana konularını ve bunlarda ileri sürülen tezleri incelemiştir. Kitap, Dil Devriminin salt dilsel amaçlarla gerçekleşmediği, ardında diğer bazı siyasal amaçlar taşıdığı ve bu amaçları gerçekleştirme yolunda onun bir araç olarak kullanıldığı tezleri ile sonuçlandırılmıştır.

Yazar çalışmasına “Dil Devriminin bir ulus-devlete gereken milli bir dil yaratma meselesi ile sınırlı olup olmadığı” sorusunu temel alarak başlamakta, ayrıca “yaratılmak istenen yeni Türkçe’nin sadece teknik açıdan bir gereksinme olup olmadığını” da sorgulamaktadır. (s. 16)

Önsözde konuya ilgi duyan çoğu kişinin kendi kendine sorduğunu sandığım bir soruyu sormakta ve bir çelişkiye dikkat çekmektedir. O da Türkiye’de Dil Devrimine ve “Öz Türkçe” kullanmaya kendilerini “ilerici” veya “solcu” olarak niteleyenlerin sahip çıkıp, “milliyetçi” veya “mukaddesatçı” kesimin tasfiyeye karşı çıkmasıdır. Gerçekten de bu çelişkiyi uzun süre yaşadık.

Yazarın birinci bölümdeki bazı genellemelerine katılmadığımı belirtmeliyim. “16. yy sonunda dil öyle hale geldi ki, artık hiç kimse Türkçe bilmiyordu. Yazı dilinde neredeyse hiç Türkçe öge kalmamıştı. Osmanlı Türkçesi bu özelliğini Tanzimata kadar korudu. Bu noktada, nesirde kullanılan Osmanlı Türkçesi ile nazımda kullanılan Türkçe arasındaki farktan söz edilmelidir.” (s. 25) diyor. Eğer “hiç kimse Türkçe bilmiyor” ve “yazı dilinde neredeyse hiç Türkçe öge kalmamış” idiyse, nesirdeki Osmanlı Türkçesi ile nazımda kullanılan Türkçe arasındaki hangi farktan söz edebiliriz!

Yine “Moğol işgalinden kaçan ve Anadolu’ya sığınan sufiler ve derişler, edebiyatlarında ve bilimsel eserlerinde Farsça dilini kullanırken, kendi tarikatlarını yayma ve genişletme amacıyla yazdıkları eserlerde Türkçe’den yararlanırlar. Bu açıdan en belirgin örnekler, Mevlana Celaleddin Rumi ve Yunus Emre’nin eserleridir.” (s. 26) denmektedir ki, buradaki yargı genel olarak düşünöldüğünde doğru olabilir, ancak birebir örneklere vurduğumuzda pek doğru gözökmüyor. Çünkü bildiğimiz kadarıyla Mevlana hep Farsça yazmış, Yunus Emre de Türkçe söylemiş. Yunus’un bilimsel Farsça, Mevlana’nın ise halk için yazılmış Türkçe eseri yok.

Mütercim Asım’ın Kamus Tercemesi’nin önsözünde ağdalı bir dil kullanmasının (s. 26) nedeni çevirdiği metne bağı kalma çabasıdır. Çünkü Kamus’un önsözü de ağdalı bir Arapça’yla yazılmıştır.

Sayın Şavkay’ın bir iki noktadaki dil kullanımı da ilgimi çekti. Örneğin “dile karşı alınan tutum” (s. 25) cümlesi bana “dile karşı takınılan tavır”ın çevirisi gibi geldi. Böyle söylese, ya da “dile karşı takınılan tutum” demiş olsaydı daha güzel olurdu. Yukarıdaki alıntıda ve birkaç yerde “Farsça dili” (s. 25) biçimini kullanıyor. Bunda da ya Farsça deriz, ya da Fars dili. Ayrıca 28. sayfada “Yine de düşünce ve iyi niyet sınırları, pratikte ilk kez gazete ve dergilerin yayınlanmasıyla aşılmıştır” diyor ki, iyi niyet sınırı aşılnca kötü niyet sınırına girilmiş olmaz mı?! Sanırım burada da yazar, “bu çabalar iyi niyetle sınırlı kalmamıştır” demek istiyor. Ayrıca birkaç yerde “batlaşmak” diyor, “batılılaşmak” olması gerekmiyor muydu?!

Yazar çalışmasını Siyasal Bilimler Bölümünde hazırladığından konunun dilbilimden daha çok siyasal yönleri üzerinde durmuş, Dil Devriminin ardında yatan siyasal gerekçeleri vurgulamış ve Atatürk’ten sonra devrimin geçirdiği aşamaları çalışma dışında tutmuştur.

Son kurultayda ileri sürölen Güneş-Dil Teorisi ile çalışmalar daha çok kökenbilime kayınca dilde özleştirme duraksamış gibi gözöксе de Atatürk sonrası dönemde olanca hızıyla devam etmiştir. Yazar ele aldığı dönemdeki çabaların salt dilsel olmaktan çok Doğudan, İslâm’dan ve onları çağrıştıran her şeyden uzaklaşp Batılı olana yönelmek olduğunu dile getirmiştir. Bu açıdan yazara katılmamak mümkün değildir. Türkiye Harf Devrimini yaparak “redd-i miras” etmiş, bir gecede yüzlerce yıllık bir birikimi yok sayabilmiştir. Ayrıca sadece “redd-i miras” değil, dilleri ve dinleri dolayısıyla “redd-i cirân” da ederek komşularıyla kültürel ilişkilerini koparmak istemiştir. Bütün bunlar kayıp hanesine yazılabilir. Türkiye

Farsça'ya ve Arapça'ya bütün kapılarını kapayıp, Batıya ve oradan gelenlere aynı katılıkla karşı koymamış olabilir. Bunun da altında ideolojik tercihler yatmaktadır. Yani biz bilinçli olarak kapılarımızı Batıya açmışız da harfler ve sözcükler bahane olmuş.

Önce Batılılaşmayı seçip, sonra Arap harflerini, Arap ve Fars dilinin sözcüklerini dilden atmaya kalkmışız, demek ne kadar doğruysa cümleyi tersinden kurarak bu harfleri ve sözcükleri dilden atmakla Arapça'dan, Farsça'dan ve İslâm'dan uzaklaşmışız demek o kadar yanlış gözüküyor. Çünkü, Arap harflerini kullanmaktan dolayı kaçımız daha kolay Arapça öğrendi, veya kaç Arap bu harflerin yardımıyla daha kolay Türkçe öğrenebildi? Yine birçok söyleyiş bozuklukları ve anlam kaymalarıyla, kökünü bir dilden, ekini öteki dilden alıp kullandığımız sözcükler acaba o dilleri öğrenmek isteyenlere bir katkı mı sağladı, yoksa engel mi oluşturdu? Yazının ve sözcüklerin aktarılan dilde ve kaynak dilde aynı olması şartıyla çağrışım yapabileceğini inkar etmiyorum, ama yanlış aktarılmış, birden fazla dilin karıştırılması ile oluşturulmuş kökü Farsça, eki Türkçe, kökü Arapça eki Türkçe ya da kökü Arapça eki Farsça sözcüklerin zararının faydasından çok olduğunu söylemeye çabalıyorum. Osmanlı ve İslâm kültürüne uzak bir yabancıнын Arapça'yı bu tür olumsuz birikime sahip bir Türk'ten daha kolay öğrenebileceğini düşünüyorum.

Doğrusu biz, Arap harflerini kullanıp, Arapça ve Farsça'dan sözcükler devşirerek ne o dilleri öğrenmede bir kolaylık elde ettik, ne de geliştirmek, bilim ile kültürü taşıyabilecek düzeye getirmekle yükümlü olduğumuz Türkçe'mizi geliştirebildik.

Harf Devrimi bizi geçmiş kültürümüzden koparmakla olumsuz bir etki yapmıştır. Ancak ileriye dönük olarak özellikle matbaanın yaygın olarak kullanılmaya başlandığı 19. yüzyıldan sonra dizgi zorluğu ve maliyet yüksekliği nedeniyle bir sorun olmaya başlayan ve "harekeli" veya "munfasıl/ayrık" harflerle yazmak gibi birçok çözümün teklif edildiği, değişik çözümler üretebilmek için "ıslâh-ı hurûf" cemiyetlerinin kurulduğu Arap harflerini bırakarak konuyu köklü bir çözüme kavuşturup Türkçe'nin önünü açmışız. Her ne kadar elektronik dizgi sistemlerinin yayılması ile basın alanında sorunu bir parça çözmüş olsalar da sessiz harflerden oluşan Arap alfabesini kullanan ülkelerin halkları çocuklarına dillerini doğru öğretebilme ve yazıyı doğru okutabilme sorunlarıyla boğuşup durmakta, çözüm olabileceğine inandıkları tezleri ileri sürmektedirler.

Harflerini bıraktığımız bir dilin sözcükleri de günümüze gelinceye kadar sorun olmaya devam etmiştir. Çünkü o dillerden aldığımız ve özgün

alfabeleri ile yazmakta olduğumuz yakın sesli fakat farklı anlamlı sözcükleri Latin alfabesi ile ayırt edemez olmuşuz. Bu ve buna benzer nedenlerle ve yukarıda değindiğimiz dilimizi geliştirme nedeni ile kendi dilimizden karşılıklar bulma ve yeni sözcükler üretme yoluna gitmişiz. Bilim ancak anadili ile yapılabilir gerçeğinden yola çıkarak, bilim terimlerine kendi dilimizden karşılıklar bulmak zorundaydık. Üçgene “müselles”, dörtgene “murabba” diyemezdik. Bunların Arapçaları bir Arap için bir şeyler çağrıştırırken, bir Türk’e fazla bir şey söylemez. Ancak üçgen ve dörtgen terimleri bir şeyler söyler. Seçilen örneklerin Arapça olması Batılı terimlere evet dediğimiz anlamına gelmez. Artık dilde gelişmeyi ve özleşmeyi istemenin “solculuğa”, buna karşı çıkmanın da “milliyetçiliğe” eşitlendiği devirlerin ve kısır çekişmelerin geride kalmış olmasını diliyoruz. Türkçe eğer varolacaksa, onu Arapça, Farsça veya Batılı bir dil içinde eritmek gibi bir amacımız yoksa, o kendisi olarak varolmalıdır. Dilimizdeki Arapça sözcüklerin çokluğu bizi ne daha çok Müslüman yapar, ne de bu Arapça biliyoruz anlamına gelir.

Sonuç olarak, Harf ve Dil Devrimi değildir bizi İslâm dünyasından uzaklaştıran, bu, bilinçli seçimlerimizin bir sonucudur.

İsmail Güler

Bilgelik Peşinde: Din Felsefesi Yazıları

Cafer Sadık Yaran

Araştırma Yayınları, Ankara 2002, 325 sayfa.

Eser, genel olarak felsefe-din ilişkisi ve bu bağlamda bilgelik kavramının ele alındığı Önsöz ve her birinde iki makalenin yer aldığı yedi bölümden ibarettir. Eserde felsefe-din, akıl-iman, bilim-din ve dinler arası ilişkiler gibi değişik din felsefesi konuları ele alınmaktadır.

Felsefe-din ilişkisi konusunda müellif, M. J. Charlesworth’dan etkilenerek, başlıca dört ayrı din felsefesi anlayışı olduğunu ileri sürmektedir (s. 19). Bu modele göre, din felsefesi yapmanın ilk yolu, din felsefesinin felsefi bir din şeklinde mütalaa edilmesidir. İlk önce Platon tarafından ortaya konulan, daha sonra da Farabi, İbn Rüşd ve St. Anselm gibi bir sıra ortaçağ düşünürleri tarafından benimsenen bu yaklaşım şekline göre, din ile felsefe birbirini dışlamayan ve insanı hakikate götüren özdeş yollardır. Din felsefesi yapmanın ikinci yolu, felsefeyi dinin hizmetçisi olarak